

Vlinderwerkgroepen: meer dan som van de delen

Kars Veling, De Vlinderstichting

Samen op pad, leren van elkaar, dubbel werk voorkomen, meer aandacht voor vlinders, nieuwe vlinderplekken in de omgeving te horen krijgen, kennis over vlinders kunnen delen... en zo zijn er nog veel meer redenen om een vlinderwerkgroep op te richten. Friesland was een van de eerste in 1985, maar inmiddels zijn er minimaal 60 in Nederland, variërend van 'echte' vlinderwerk-groepen tot insectenwerkgroepen waar ook aan vlinders gedaan wordt.

Uit Vlinders jaargang 1, nummer 1, 1986:

ngen & korte BEI

Vlinderwerkgroep Friesland

Op initiatief van Philip Zeinstra en Piet Zumkehr kwamen op 19 november 1985 in Akkrum een aantal vlinderaars bijeen met als doel: het oprichten van een vlinderwerkgroep in Friesland. Op deze oriënterende vergadering waren voldoende mensen aanwezig voor een goede start; de werkgroep werd opgericht verklaard en een aantal leden kreeg een opdracht om de plannen een vastere vorm te geven. In de eerste plaats is afgesproken waarnemingen van alle Lepidoptera in Friesland te verwerken: het Dagvlinderonderzoek wordt voortgezet, de Nachtvlinders krijgen de volle aandacht en de Micro's zullen zeker niet vergeten worden.

[**Grote variatie**

Zo was dus de Vlinderwerkgroep Friesland een feit, inmiddels 25 jaar geleden. En hoewel dus al op leeftijd, de werkgroep is nog steeds springlevend en zeer actief. Hoe zit dat in de rest van het land? Er zijn al meer dan 50 werkgroepen in Nederland, maar geen is gelijk. Wat een werkgroep wil en doet is heel verschillend. Er zijn er met meer dan 50 leden en er zijn er die met z'n drieën tweemaal per jaar bij elkaar komen in een huiskamer. Er zijn er die boekjes uitbrengen en tientallen monitoringroutes tellen en er zijn er die gewoon zorgen dat hun dertig waarnemingen jaarlijks bij de juiste organisaties terecht komen.

Zelfstandig of onderdeel van

Er bestaat dus een grote variatie in de werkgroepen. Dat geldt voor de grootte, de activiteiten, maar zeker ook voor de organisatie. Er zijn geheel zelfstandige groepen, zoals de Friese Vlinderwerkgroep, er zijn er die bij grote organisaties zijn aangesloten, zoals de Vlinderstudiegroep Limburg, die een werkgroep is van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg en er zijn veel werkgroepen die onderdeel zijn van plaatselijke natuurverenigingen en afdelingen van IVN en KNNV. Voordeel van het onderdeel zijn van een bestaande organisatie is dat veel

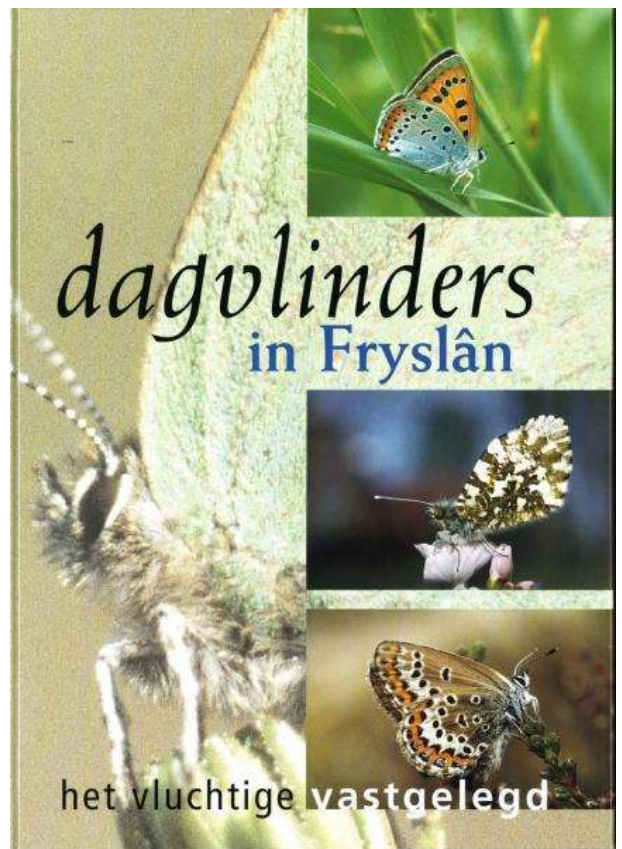
regelwerk al is gedaan. Die organisaties hebben al een ledenlijst een bestuur en een contactorgaan en/of website en als vlinderwerkgroep kun je daar mooi van profiteren. Maar ja, als je zelfstandig bent kun je echt zelf bepalen wat je doet en wat je laat.

Enkele websites van vlinderwerkgroepen

Atlassen

Zoals blijkt bij de genoemde voordelen zijn er een aantal activiteiten die bij veel van de werkgroepen terugkeren. Bijna alle groepen zijn bezig om een overzicht te krijgen van de vlinders die in hun werkgebied voorkomen. In Friesland, Limburg, Drenthe en Zeeland zijn al fraaie vlinderatlassen verschenen. Jarenlang hebben de leden van de werkgroepen gegevens verzameld en gezamenlijk hebben ze gezorgd dat teksten zijn geschreven, de illustraties zijn gemaakt en geselecteerd en de uitgave is voorbereid. Ook plaatselijke werkgroepen komen met boekjes over de vlinders in hun eigen werkgebied. Een van de eersten was ‘Vlinderen tussen lek en Linge’ een uitgave van de insectenwerkgroep van de Natuur- en Vogelwacht Culemborg, een kleine werkgroep.

Verspreidingsonderzoek hoeft natuurlijk niet perse te leiden tot een plaatselijke, regionale of provinciale atlas, maar vaak werkt het wel stimulerend als je naar zo'n eindproduct toewerkt.

Hoe gaat het ermee?

Is eenmaal het beeld compleet van wat er in het werkgebied voorkomt, dan is meewerken aan het meetnet vlinders een logische stap. De werkgroepen willen namelijk ook weten hoe het nu met de vlinders gaat. Welke soorten gaan vooruit, welke achteruit en zien we ook verschillen tussen gebieden? Om de leden allemaal zover te krijgen dat ze meewerken is scholing voor veel werkgroepen ook een belangrijke activiteit. Tijdens cursusavonden en excursies wordt kennis overgedragen aan de anderen en zo wordt de groep die effectief mee kan doen aan het onderzoek vergroot. Daarnaast, en dat is misschien nog wel het belangrijkste, zijn die avonden en excursies een sociaal gebeuren en vormen ze een bindende factor.

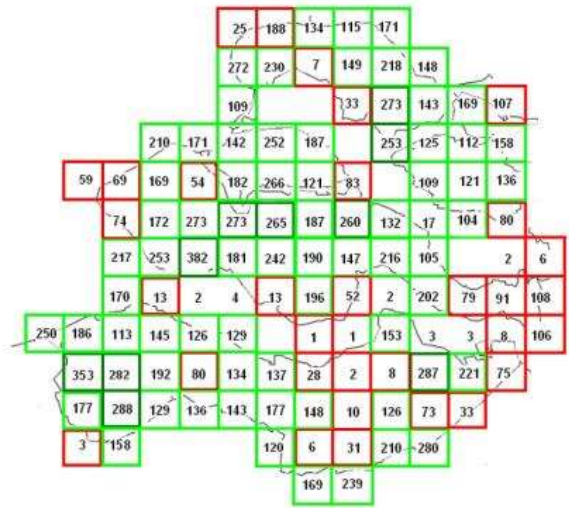
Samen op excursie   Excursie VWGF Bakkeveen, mei 2002

Nachtvlinders

De Friese vlinderwerkgroep is wel een buitenbeentje. Er zijn niet veel werkgroepen waar al vanaf de start zoveel aan nachtvlinders is gedaan. Eigenlijk was het in Friesland andersom dan bij veel andere werkgroepen. Hier heeft men de dagvlinders er eigenlijk even bij gedaan ☺. We zien trouwens wel een sterke toename van de aandacht voor nachtvlinders bij andere werkgroepen. De uitgave van de goede Nederlandstalige nachtvlindergids was hier echt de katalysator.

In Zeeland is de werkgroep ook zeer actief op het gebied van nachtvlinders. Daar is men bezig om gericht in de hele provincie met lichtval, lakens en stroop de nachtvlinders in kaart te brengen. Tot voor kort waren eigenlijk voornamelijk nachtvlinders bekend van plekken waar nachtvlinderaars woonden en van toevallige excursiepunten die werden bezocht. Vanaf 2007 is men hier in alle atlasblokken (5x5 kilometer) aan het monstren. Elk hok wil men maar liefst 16 maal in een jaar bemonstren met een lichtval. Aanvullend worden ook lakenvangsten gedaan en wordt er gesmeerd. Een zeer ambitieus meerjarenproject natuurlijk, maar wel een prachtig voorbeeld van hoe het kan.

Overzichtskaart en stand van zaken van het nachtvlinderonderzoek per januari 2010.

Micro's

Al in de eerste 'Vlinders' in 1986 werd door de Friese vlinderwerkgroep al aangegeven dat er niet alleen naar dagvlinders en macro's zou worden gekeken, maar dat ook (en ik citeer) "... de micro's zullen zeker niet vergeten worden". Daarin is de Vlinderwerkgroep Friesland trouwens tot op de dag van vandaag uniek. Heel incidenteel doet een andere werkgroep wel eens iets aan micro's, maar zeker niet zo intensief als in Friesland.

Een van de vele micro's: koolmot (*Plutella xylostella*)

Waarom een werkgroep?

De gezelligheid en het sociale aspect is bij veel vlinderwerkgroepen een belangrijke factor, maar er is meer. Belangrijk van werkgroepen is dat daar de mensen die zich bezig houden met vlinders in een bepaalde regio contact hebben en samenwerken. Die samenwerking kan er simpelweg al toe leiden dat er wordt kortgesloten dat er geen dubbelwerk gebeurt. Een verdeling van het werkgebied bijvoorbeeld, of in ieder geval weten waar de ander mee bezig is. Uiteraard is dit de minimale optie. De samenwerking kan ertoe leiden dat er veel meer en effectiever wordt gewerkt. Kennis van de een, over vlinders, maar ook over het gebied en interessante vlindergebieden, kan worden doorgegeven aan anderen. Er kan gezamenlijk worden opgetrokken, tijdens excursies of tijdens tellingen en men kan elkaar aanvullen.

Nachtvlinderen: nuttig en leuk! Excursie VWGF Ferwert, juli 2006

Samen sterk

Als je weet dat iemand vier weken op vakantie is kan een werkgroepsgeenoot zorgen dat ‘zijn of haar’ telgebiedje in ieder geval een keer bezocht wordt in die periode. Nog belangrijker is dat bij het meetnet, waarbij er vanuit wordt gegaan dat een telroute eens in de week gelopen wordt. Binnen een werkgroep kunnen daar goed afspraken over gemaakt worden. Niet in de laatste plaats kan het zeer stimulerend werken als je ziet dat je niet de enige bent die met vlinders bezig is, maar dat er veel meer zijn. Samen kun je veel meer bereiken, niet alleen wat scholing en onderzoek aangaat, maar ook de vertaling ervan naar de bescherming.

Als vlinder-werkgroep heb je een heel andere positie naar bijvoorbeeld de provincie, gemeente of een natuurbeheerder toe dan als privé-persoon.

Nog zeker 25 jaar

Maar bovenaan staat dat er een goede sfeer is en dat het prettig is om met andere vlinderliefhebbers op te trekken. Het mag dan allemaal nog zo nuttig zijn, als het niet leuk is zal een werkgroep geen 25 jaar oud kunnen worden. De Vlinderwerkgroep Friesland wordt dus met gemak 50. Proficiat!

De grote vuurvlinder in Zuidwest-Friesland Henk-Jan van der Veen, Staatsbosbeheer

Het moet lang geleden zijn. Vijfhonderd, duizend jaar, of wellicht nog langer. De grote vuurvlinder vloog over de ongerepte laagveendelta's in het IJsselmeergebied. De dynamiek van zee, rivieren en klimaat schiep een gevarieerd landschap met oobossen, kruidenrijke weides, rietlanden en plassen. Een mozaïeklandschap waarin haar eigen niche had. Zo moet de vlinder onder meer gevlogen hebben in de moerassen langs de riviertjes de Linde, Tjonger en Steenwijker Aa. In de loop der eeuwen ontwikkelde de grote vuurvlinder zich tot een endemische soort; een dier dat uitsluitend voorkomt in één beperkt gebied. Wetenschappers gaven de vlinder de naam *Lycaena dispar batava*, de ondersoort van de (*Lycaena dispar*, die in grote delen van Europa voorkomt. Behalve de ondersoort 'batava' kennen we nog een andere variant van de grote vuurvlinder. In Oost Engeland vloog tot eind 19e eeuw de ondersoort *Lycaena dispar dispar*. Nadat de soort officieel was uitgestorven, introduceerde men de vlinder opnieuw. Zij hield het 20 jaar vol om in 1947 opnieuw te verdwijnen. Het verschijnsel ondersoort blijft overigens niet beperkt tot de grote vuurvlinder. In het moezeldal in Duitsland, tussen Koblenz en Trier, vliegt op warme zuidhellingen de ondersoort *Parnassus appollo vinningensis*, de endemische variant van de mediterrane Apollovlinder (*Parnassius appollo*).

De ongerepte delta veranderde. Moerasland werd grotendeels in cultuur gebracht en het leefgebied van de grote vuurvlinder reduceerde in de loop der eeuwen tot de laagveengebieden van NW-Overijssel en ZW-Friesland. De achteruitgang van het leefgebied heeft nadelige gevolgen gehad voor de verspreiding van de grote vuurvlinder in Friesland en Overijssel. Dit wordt goed duidelijk als we kijken naar de gebieden waar de vlinder inmiddels is verdwenen. Tot 1971 vloog de soort nog in de Lindevallei en tot 1973 in het Nannewijd. Daarnaast werd de grote vuurvlinder in de jaren 1972 tot 1976 waargenomen in de Makkummerwaard, in de Deelen tot 1985, in het Oosterschar tot 1992 en in de Bancopolder zelfs tot 1997. Ondanks de wettelijke beschermde status en alle maatregelen van natuurbeheerders is de vlinder de laatste 20 jaar op minstens vier plekken verdwenen

De grote vuurvlinder is een soort van laagveenmoerassen. Daar zoekt het bij voorkeur de plekken met voldoende voedselplanten - kattenstaart (*Lythrum salicaria*) en koninginnenkruid (*Eupatorium cannabinum*) - en de waardplant